

“ЖАҲОН МАТБУОТ
ЭРКИНЛИГИ – ОАВ
ДАВЛАТ ВА ЖАМИЯТ
ҲАЁТИДАГИ РОЛИ”

*илмий-амалий анжумани
мақолалар тўплами*

Toshkent – 2021

**RESPUBLIKA YOSH OLIMLAR
KENGASHI**

*3 май – “Жаҳон матбуот эркилиги куни” деб эълон қилинганлиги муносабати билан
Республика ёш олимлар кенгаши ННТ лойиҳаси*

1991 йил ЮНЕСКО Бош конференциясининг йигирма олтинчи сессияси тавсиясига кўра, 1993 йил 3 май Жаҳон матбуот эркилиги куни деб эълон қилинди. Шу йилдан бошлаб, бутун жаҳонда ҳар йили 3-май – матбуот эркилигининг асосий тамойиллари нишонланаш, матбуот эркилиги ташаббусларни рағбатлантириш ва ривожлантириш ҳамда бутун дунё бўйлаб матбуот эркилиги ҳолатини баҳолаш санаси сифатида нишонланиб келинмоқда.

Бугун мамлакатимизда “Янги Ўзбекистон – янгича дунёқараш”ни шакллантиришда оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва аҳамиятини ёритиб бериш мақсадида Республика ёш олимлар кенгаши ННТ ташаббуси билан “Жаҳон матбуот эркилиги – ОАВ давлат ва жамият ҳаётидаги роли” мавзусида илмий-амалий анжуман ўтказилади.

Конференцияда қуйидаги шўьбалар фаолият кўрсатади:

1-шўьба: ОАВ: давлат ва жамият ўртасидаги мувозанатни сақлаш воситаси.

2-шўьба: ОАВ – жамоатчилик назоратининг таъсирчан тизими.

3-шўьба: Жамиятни демократлаштиришда ОАВнинг роли.

4-шўьба: ОАВни ислоҳ қилишда замонавий тенденция ва устувор йўналишлар.

5-шўьба: Ўзбекистонда профессионал журналистика соҳасидаги тажриба ва ютуқлар.

Tahrir hay’ati:

Saidova Sayyora Alisher qizi – falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori PhD

Fotima Tohirova

Dizayner:

Ulug‘bek Saidov

To‘plamga Respublika Oliy va o‘rta-maxsus o‘quv yurtlarida ilmiy izlanishlar olib borayotgan yosh tadqiqotchilar, doktorant, pedagoglar, magistrant va talabalarning maqola va tezislari kiritilgan.

*Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma ma’lumotlar aniqligi
uchun mualliflar javobgar.*

ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ СОҲАСИДАГИ ЭРКИНЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИ ИНСОН ТАРАҚҚИЁТИНИ ТАЪМИНЛОВЧИ ВОСИТА СИФАТИДА

Ширинов Анвар Қаноатович,
Бухоро давлат университети
катта ўқитувчиси

Калит сўзлар: оммавий ахборот воситалари, инсон ҳуқуқлари, эркинлаштириш, сўз эркинлигини таъминлаш, манбаларнинг махфийлиги

Резюме: Мазкур мақолада оммавий ахборот воситалари соҳасидаги эркинлаштириш жараёнлари инсон тараққиётини таъминловчи восита сифатидаги фаолияти ёритилган. Қонунчиликдаги динамик ўзгаришлар ўз аксини топган.

Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 26 декабрда қабул қилинган «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги 541-И-сонли қонунга давр талабидан келиб чиққан ҳолда турли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилган.

2019 йил феврал ойида 19-модда Ўзбекистон ҳукумати томонидан 2007 йил январ ойида қабул қилинган “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида” ги қонун (оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонун) ни таҳлил қилди ва кейинчалик 2018 йил апрел ойида халқаро ифода эркинлиги меъёрларига мувофиқлиги учун ўзгартиришлар киритди.

19-модда Ўзбекистон ҳукуматининг 2016-йил декабрида президент Шавкат Мирзиёев ҳокимиятни қўлга олгани, жумладан, инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро стандартларни контравен қилувчи қонунчиликни ислоҳ қилгани боис, унинг инсон ҳуқуқлари бўйича камбағал рекордини яхшилаш мажбуриятини маъқуллайди. Биз Ўзбекистон ҳукуматини сўз эркинлиги билан боғлиқ қонунчиликнинг барча эркинлигини зудлик билан кўриб чиқишга ва унга тегишлича ўзгартиришлар киритилишини таъминлашга чақирамиз. Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонунни кўриб чиқиш ушбу ислоҳотларнинг асосий қисми сифатида баҳоланилди ва ўзгартирилди.

Таҳлилда 19-модда оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонунда оммавий ахборот воситалари эркинлигини ҳимоя қилиш, манбаларни ҳимоя қилиш ва ахборотдан фойдаланиш ҳуқуқини таъминлаш каби айрим ижобий хусусиятлар ўз ичига олган деб топилади. Шу билан бирга, умуман, оммавий ахборот воситалари ҳуқуқи халқаро ҳуқуқда назарда тутилганидек, сўз эркинлиги ҳуқуқини етарли даражада ҳимоя қила олмайди ва илгари сурмайди. Бир нарса учун, оммавий ахборот воситалари Қонуни оммавий ахборот воситаларининг барча жиҳатлари ва соҳаларини, масалан, оммавий ахборот воситалари ва босма ва Интернетга асосланган оммавий ахборот воситаларини тартибга солиш учун жуда кўп турли режимлар зарур бўлса-да, кенг қоидалар билан тартибга солинмоқда. 19-модда Ўзбекистон ҳукуматини оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонунни бекор қилишга ёки анча қайта кўриб чиқишга ундамоқда. Шунингдек, Ўзбекистондаги барча манфаатдор томонларга мамлакатда сўз ва ахборот эркинлигини ҳимоя қилишни яхшилаш борасидаги ислоҳотларга қўмаклашишни таклиф этилади.

Ўзбекистон сўз эркинлигига оид қонун ҳужжатларига ҳар томонлама баҳо беришни ўз зиммасига олиши ва барча қонун ҳужжатлари уларга тўлиқ мос келишини таъминланмоқда.

Ўзбекистон сўз эркинлигига оид қонун ҳужжатларига ҳар томонлама баҳо беришни ўз зиммасига олиши ва барча қонун ҳужжатлари уларга тўлиқ мос келишини таъминлаши лозим. Қонунчиликда сўз эркинлигига доир ҳар қандай чеклашлар инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро стандартлар бўйича уч қисмли тестга қатъий жавоб бериши лозим; Ўзбекистонда

хам мамлакат адлия тизими мамлакатдаги барча инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун тўла мустақил ва етарли даражада ресурсли бўлишини таъминлайди. Улар барча қонунчиликни халқаро сўз эркинлиги ва инсон ҳуқуқлари стандартларига мос равишда талқин қилишлари керак. Бундай таъминот аллақачон ички ҳуқуқнинг бир қисми бўлиши таъминланди.

Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонун сақланиб қоладиган даражада унинг мақсади сўз ва ахборот эркинлигини тарғиб қилиш эканлигини эълон қилиши лозим. Хусусан, унинг мақсади сўз эркинлиги ҳуқуқига мувофиқ оммавий ахборот воситалари эркинлигини таъминлашдан иборатдир. Қонун оммавий ахборот воситаларининг асосий вазифаси янгиликлар ҳақида хабар бериш ва ҳукуматнинг давлат кўриқчиси сифатида ҳаракат қилишдир; ва давлат органлари ҳар доим ўз органлари сўз эркинлиги ҳуқуқини амалга оширишга аралашганда энг кам чекловли ҳаракат воситаларидан фойдаланишларини талаб қилади; Оммавий ахборот воситалари қонунчилигининг ижобий жиҳатлари амалда сақланиши ва тўғри бажарилиши, хусусан, цензурани тақиқлаш ва ОАВ эркинликларини таъминланди.

Ҳар қандай оммавий ахборот воситалари билан боғлиқ Қонунчилик бир томондан босма ва Интернетга асосланган оммавий ахборот воситаларини ва бошқа оммавий ахборот воситаларини ажратиши керак. 4-модда ва 21-модда муносабати билан оммавий ахборот воситаларининг таърифи ўзгартирилди.

Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонунда ҳеч қандай мазмундаги чекловлар бўлмаслиги таъминланди. Агар маълум тоифадаги баённоманинг эълон қилиниши сўз эркинлигига чеклов қўйиш учун етарли даражада зарар етказиш хавфини туғдирса, бу баённоманинг қайси тарзда тарқатилишидан қатъий назар амал қилиши лозим. Натижада чеклов умумий қўлланиш қонунига жойлаштирилиши лозим¹.

Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги Қонуннинг 8-моддаси ҳар бир киши ўзи танлаган ҳар қандай гуруҳ ёки шахс билан биргаликда нашр қилиш ҳуқуқига эга эканлигини аниқ кўрсатиш учун ўзгартириш киритилди.

Оммавий ахборот воситалари концепцияси тўғрисидаги Қонуннинг қоидалари ушбу соҳадаги мавжуд халқаро ва минтақавий стандартлар асосида диққат билан кўриб чиқирилиши ва кенгайтирилиши қайд этилди. Манбаларнинг махфийлигини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қоида мажбурият эмас, балки ҳуқуқ сифатида ташланиши керак. Бу мунтазам равишда ахборот прорфессионал ёки мунтазам тарқатиш билан шуғулланувчи ҳар бир мурожаат керак. Оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги қонун манбаларнинг махфийлигига оид ҳар қандай чеклашлар халқаро ифода эркинлиги меъёрларига мос келиши таъминланди².

Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори ПҚ-4366 “Оммавий ахборот воситалари мустақиллигини таъминлаш ҳамда давлат органлари ва ташкилотлари ахборот хизматлари фаолиятини ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2019 йил 27 июндаги Қарори муҳим ҳодиса бўлди.

Бунга кўра оммавий ахборот воситалари билан самарали ҳамкорлик қилиш, ахборот хизматлари билан доимий ишловчи журналистлар ва блогерлар доирасида тезкор маълумотларни тарқатиш, шунингдек, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини муҳокама қилишда кенг аҳоли қатламларининг иштирокини таъминлаш мақсадида экспертлар гуруҳини шакллантириш талаб этилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1017 – сонли **“Оммавий ахборот ва коммуникациялар соҳасида давлат хизматлари кўрсатишнинг айрим маъмурий регламентларини тасдиқлаш тўғрисида”** 19 2019 йил декабрдаги қарорининг қабул қилиниши муҳим бўлди.

Хулоса қилиб айтганда оммавий ахборот соҳасидаги янгиланишлар пировард натижада **“Янги Ўзбекистон-янги дунёқараш”** шиори остида халқимизни бирлаштиришга хизмат

¹ <https://journalist.uz/n/20716> «Oltin Qalam» XV Milliy mukofoti xalqaro nizomida o‘zgarishlar kutilmoqda 1 Mart, 2021

² <https://www.theguardian.com/media/2011/jul/31/bbc-ed-williams-public-relations> BBC’s mass communication

қилмоқда. Бунда “Олтин қалам” ва “Йилнинг энг фаол журналисти” каби танловларнинг роли муҳим аҳамият касб этмоқда.

Адабиётлар:

1. <https://journalist.uz/n/20716> «Oltin Qalam» XV Milliy mukofoti xalqaro nizomida o‘zgarishlar kutilmoqda 1 Mart, 2021
2. <https://www.theguardian.com/media/2011/jul/31/bbc-ed-williams-public-relations> BBC’s mass communication
3. <https://uza.uz/uz/category/documents>

